

OILALARNI MUSTAHKAMLASHDA QAYNONALARNING O‘RNINI XORIJ TAJRIBASIDA O‘RGANILGANLIGI

Mahbuba Bo‘riyeva

“Oila va xotin qizlar” ilmiy tadqiqot instituti kichik ilmiy xodimi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada oilalarni mustahkamlashda qaynonalarning o‘rni, oiladagi milliy qadriyatlarning roli, qaynona va kelin o‘rtasidagi o‘zaromunosabatlar, ular o‘rtasida ziddiyatga sabab bo‘luvchi omillar va oqibatlar yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: qaynona, kelin, munosabatlar, oila, nizo, ziddiyat, muloqot, qadriyat, tadqiqot, so‘rovnoma.

ABSTRACT

In this article, the role of mother-in-law in strengthening families, the role of national values in the family, relations between mother-in-law and daughter-in-law, factors and consequences of conflict between them are highlighted.

Keywords: mother-in-law, daughter-in-law, relationship, family, conflict, conflict, communication, value, research, questionnaire.

KIRISH

Oilaning mutahkamligi jamiyat uchun uhim sanaladi, chunki aynan mana u oilada jamiyat a‘zosi sifatida farzand tarbiya topadi. Ikki yoshning birga umr yo‘llarini bog‘lashi bu oilaning asosi hisoblanadi. Ularning bir bir-birlarini tushunib, o‘zaro hamjihat bo‘lib harakat qilishi, kelajak vorislarini dunyoga keltirib, jamiyatga, insonlarga nafi tegadigan shaxs qilib tarbiya qilishlari oilada sog‘lom muhitning yuzaga kelishi omili bo‘ladi. Oilaning mustahkam bo‘lishi nafaqat er-xotinga, balki qaynona va qaynotalarga ham bohliq bo‘ladi.

Qaynona va kelin mavzusi — bugungi kunda eng dolzarb va muammoli masalaga aylanib ulgurdi. Chunki oilaviy kelishmovchilik va ajrimlar o‘rganilib, chuqur tahlil qilinganda bu kabi salbiy holatlarga ushbu ikki qahramonimiz o‘rtasidagi tushunmovchiliklar asosiy sabablardan biri bo‘lib ko‘zga tashlanmoqda.

Aslini olib qaraganda, qaynona va kelin oilaning tinch, osuda va farovon bo‘lishiga eng katta xizmat qiladigan oila vakillaridir. Ikkisini ayol ekani, bu ularning bir — biri bilan yaxshi til topib ketishiga xizmat qilishi o‘rniga, asosiy muammoga sabab bo‘layotgani taajjubli holat.

Hozirgi kunda qaynona va kelin o'rtasidagi munosabatlar barcha mamlakatlarda dolzarb muammo ekanligini ko'rishimiz mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Rossiyada bir guruh tadqiqotchilar tomonidan qaynona va kelin o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish maqsadida tadqiqot ishlarini olib borishgan. O'rganishlar natijasida quyidagi holatlarni aniqlashgan.

✓ Qaynona va kelinlarning oilaviy ahvolidagi farqlar ular o'rtasidagi munosabatlardan qoniqishdagi farqlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi;

✓ Kelinning turmushdagi tajribasi uning qaynonasi bilan bo'lgan munosabatlarning xususiyatlariga ta'sir qiladi;

✓ Qaynonadagi bolalarning soni va jinsi kelin bilan munosabatlarga ta'sir qiladi.

Rus oilalari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, turmush qurgan ayollarning faqat yarmi qaynonasidan qoniqish hosil qiladi va shu bilan birga yarmidan ko'pi qaynonasini begona deb biladi. Ayollarning 83% qaynonalarining yosh oilaga nisbatan haddan tashqari avtoritar ekanligiga va 70% turmush o'rtog'ining onasidan tushunishni xohlaydi. Agar ma'lum bir umumlashtirilgan portret haqida gapiradigan bo'lsak, turmush qurgan qizlarning fikriga ko'ra, qaynona shunday bo'lishi kerak: yumshoq, muloyim, samimiy bo'lishi. Qaynona kelinning talablariga qanchalik kam javob bersa, nizolar shunchalik tez-tez sodir bo'ladi. Vaziyat qaynona tomonidan ham xuddi shunday - u kelindan o'g'lining xotini haqidagi ideal g'oyasiga mos kelishini kutadi. Ammo umidsizlikka uchragan umidlar yomon munosabatlarning yagona sababi emas. Qaynona va kelin iliq munosabatlarni saqlab, bir-biriga yordam berganda, lekin shaxsiy chegaralarni hurmat qilganda, munosabatlarni ideal deb atash mumkin.

Olib borilgan tadqiqot natijasida an'anaviy ravishda kelin va qaynona o'rtasidagi munosabatlarni bir necha turlarga bo'lishgan:

-Qaynona-dugona. Ikki ayol o'rtasida aloqa o'rnatishga urinishlarni o'z ichiga olgan noyob munosabatlar turi. Qoida tariqasida, qaynona uni "onam" deb chaqirishni so'raydi va keliniga sizdan "sen" ga o'tishga ruxsat beradi;

-Qaynona - ishtirokchi. Bunday ona yosh oilaning bir qismi bo'lishni xohlaydi. U eng yaxshisini biladi va bunday ehtiyojning yo'qligiga e'tibor bermasdan, o'z tajribasini keliniga ishonch bilan o'tkazadi. Qaynona turmush o'rtoqlar hayotining barcha tafsilotlari bilan qiziqadi va ularga har tomonlama yordam berishga harakat qiladi. Afsuski, bu munosabatlarning eng keng tarqalgan turlaridan biridir;

-Masofadagi qaynona. Ikki tomonlama vaziyat shundaki, bunday ona, bir tomondan, oilaga ko'p aralasha olmaydi, balki yordam berishga intilmaydi. Muloqot oddiy telefon qo'ng'iroqlari va juda kam uchraydigan jonli uchrashuvlar bilan bog'liq;

- Qaynona - ikkinchi ona. Kamdan kam, ammo juda yoqimli munosabatlarni ikkita chinakam dono ayol qurishi mumkin. Ona yosh oilaning rivojlanishiga aralashishga urinmaydi, aksincha, u rivojlanishdan xursand bo'ladi va qiyin paytlarda dono so'z va sokin ish bilan qo'llab-quvvatlaydi.

Turkiyaning Arede Survey sotsiologik agentligi va xususiy institut Turkiyadagi oila institutining ahvoli bo'yicha tadqiqot o'tkazdi. Unda nikoh va nikoh maqomi, bolalar, keksalarga g'amxo'rlik, oilaga tahdidlar, oilaviy qadriyatlar, mehnatkash ayollar, oilaning iqtisodiy ahvoli, oilaviy huquq, oilaviy zo'ravonlik va ajralishlar, ommaviy axborot vositalarining ta'siri kabi mavzular yoritilgan. Tadqiqot onlayn so'rov (CAWI) orqali 26 viloyatda o'tkazildi, unda jami 2400 dan ortiq kishi ishtirok etdi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Natijalardan ma'lum bo'lishicha, Turkiyada oila instituti hozirgi paytda zaiflashmoqda, bunga ijtimoiy tarmoqlar va onlayn muloqotning tarqalishi, iste'mol mafkurasi, an'anaviy qadriyatlar va odamlar o'rtasidagi aloqalarning zaiflashishi sabab bo'lmoqda.

So'rovdan ma'lum bo'lishicha, oila institutini ozmi-ko'pmi mustahkam deb hisoblovchilar salmog'i 35,6 % ni tashkil etgan bo'lsa, 37,1 % uni zaif, 11,8 foizi oila buzilgan, deb hisoblagan. Oila instituti amalda barbod bo'lgan degan fikrni ko'proq ma'lumoti va daromadi past odamlar bildirgan.

Aksariyat ishtirokchilar qaynonasi bilan munosabatlari haqida na juda yaqin, na juda uzoq tasavvurga ega emasligi aniqlandi, biroq qaynona-kelin munosabatlarida ona-qiz idrokiga ega bo'lgan ishtirokchilar ham ancha yuqori edi. Bundan tashqari, tadqiqotda ishtirok etgan nizoli va buzilgan munosabatlarga ega bo'lgan ishtirokchilar juda kichik qismini tashkil etishini ko'rish mumkin. Aniqlanishicha, ma'lumot darajasi past bo'lgan ayollar qaynona-kelinlik munosabatlari haqida ko'proq ijobiy fikrlarga ega. Shuningdek, nizoli va munosabatlari buzilgan turmush qurgan ayollarning oilaga moslashish ko'rsatkichlari past bo'lar ekan. Turmush qurgan ayollarning qaynonalari bilan munosabatlari va oilaga moslashish ular uchun muhim edi.

Turk tadqiqotchilarining fikricha kelin bilan qaynona o'rtasidagi munosabat ona-o'g'il munosabatlarining sifati bilan chambarchas bog'liq bo'ladi. Qaynona o'g'lidan moddiy yordamga

muhtojligi, kelin bilan qaynona o'rtasida muammo tug'diradi. Bundan tashqari, kelin va qaynona o'rtasidagi muloqot sifatiga ayollarning tug'ilib o'sgan ijtimoiy muhiti, iqtisodiy ahvoli, ta'lim darajasi va qarashlar sezilarli darajada ta'sir qiladi.

Turkiyada kelin va qaynona o'rtasidagi ziddiyatni, asosan, patriarxal oiladagi ayollarning ayollarga tayinlangan lavozimni bo'lishishga qodir emasligi bilan bog'liq. Shu munosabat bilan kelin va qaynona o'rtasidagi munosabatlarni chuqurroq anglash maqsadida Konya shahrida yashovchi 119 nafar turmush qurgan ayollar bilan 2018 yil sentyabr va noyabr oylari orasida suhbat o'tkazilgan.

Suhbat davomida barcha ishtirokchilarga "kelin" sifatida murojat qilishgan va ularni qaynonasi bilan munosabatlariga baho berilgan. Tadqiqotda qaynona bilan munosabatlarida boshdan kechirgan muammolar, nima ularga yoqqan va yoqtirmagan, agar mavjud bo'lsa, va bunday nizoning mavjudligi va sabablari haqida nima deb o'ylashgan kabi savollar berilgan. Bundan tashqari, kelin va qaynona o'rtasidagi munosabatlar o'zgargan yoki o'zgarmaganligini aniqlash uchun ayollar uch avlodga bo'lingan holda tekshirilgan.

Natijalarga ko'ra, ishtirokchilarning aksariyati qaynona bilan munosabatlarini yomon deb ta'riflaydi. Bu ikkinchi avlodda eng ko'p uchraydi. Birinchi avlod esa (eng katta avlod) eng itoatkor edi, nisbatan yaxshi munosabatlarga ega bo'lgan avlod uchinchi avlod edi. Kelinlar qaynona bilan yuzaga keladigan muammoning asosi sifatida "bir uyda yashash" va "qaynona hamma narsaga aralashadi" ko'rsatilgan. Shuningdek, qaynonalarning yomon xislatlari yahshilaridan ko'ra ko'proq bo'lib, "hamma narsaga aralashish" va "ziqna" qaynona, aksincha, sevilmaydigan xususiyatlarni belgilovchi omil bo'ladi deb ta'kidlashgan.

Birlashgan Arab Amirliklarida oilaga g'amxo'rlik 1971-yil 2-dekabrda davlatni rivojlantirish yo'lida faoliyat ko'rsatgan marhum Shayx Zoid bin Sulton Ol Nahayon tomonidan asos solinganidan beri oila va jamiyatga katta e'tibor bergan va ko'plab ayollar uyushmalari tuzigan. BAA tomonidan oilaga bo'lgan bu katta qiziqishning rivojlanishini o'zida mujassamlashtirgan birinchi navbatda ayollar tiklanish uyushmasi, so'ngra umumiy xotin-qizlar ittifoqi va boshqa uyushmalar hozirgi bosqichda ko'payib bormoqda.

Ilgari arab jamiyatlarida qaynona va kelin munosabatlari juda sodda va nozik bo'lgan. Bu jamiyatlarda erkak uchun ayol bilan muloqot qilish oson emas edi, ko'p hollarda ona o'g'liga kelin tanlagan, keyin esa uni o'g'liga taklif qilgan ma'qullash yoki rad etish uchun. Kelin tanlashda birinchi so'zni, ba'zan esa oxirgi so'zni xam qaynona aytar edi. Shuning uchun, kelin va uning oilasi, birinchi navbatda, kelajakdagi erning onasini rozi qilishga intilishadi. Ona bu oliy kuch va mavqeni arab madaniyatining asosi bo'lgan diniy

qarashlar orqali oldi, undan an'analar avlodlar osha rivojlanib bormoqda.

Ona kelinni tanlagani ajablanarli emas, bu ayol o'zi va o'g'li bilan bir uyda yashaydi, uy ishlarini qiladi va uning nazorati ostida nevaralarini tarbiyalaydi. Uning kelini ham o'z qizining o'rnini bosadi, u turmushga chiqadi, boshqa uyga ko'chib ketadi, boshqa ayolga kelin bo'ladi. Bu sodir bo'lganda, qaynona butun uyni boshqarishi mumkin edi. U har bir kichik va har bir katta narsaga aralashish va nazorat qilish qudratiga ega edi. Agar uning bir tom ostida bir nechta turmush qurgan o'g'illari bo'lsa, u ko'pincha kelinlar o'rtasida ijobiy muhit yaratib, qaynonani rozi qilish va duosini olish uchun tarbiyalardi.

Yaqinda arab mahalliy ommaviy axborot vositalarida o'tkazilgan tadqiqotga ko'ra, oilaviy muammolarning 50 foizi kelinlar va ularning qaynonalari o'rtasidagi notinch munosabatlardan kelib chiqar ekan. Shu bilan birga, ajralishlarning 3% qaynona tufayli sodir bo'ladi, deyiladi tadqiqotda.

Qirol Abdulaziz universiteti professori Xolud Nasr tadqiqotga to'xtalar ekan, qaynonalarning 40 % o'g'illarining xotiniga hasad qilishini aytdi. Tadqiqotga ko'ra, turmushning birinchi besh yilida bu qizg'anish avjiga chiqar ekan, qaynona o'g'lining xotini yoshroq yoki go'zalroq ekanini his qilib, umrini bag'ishlagan o'g'lini olib ketganida.

Tadqiqotchining aytishicha, bunday rashkning psixologik sabablari bor, jumladan, o'g'ilning yangi oilasiga e'tibor qaratishi va onasidan asta-sekin chekinishi, uning g'azabini keltirib chiqaradi.

Bu itoat etishi kerak bo'lgan ona va e'tibor, mehrga loyiq bo'lgan xotin o'rtasida muhosaga kelishni talab qiladi, lekin qaynona-kelinlar bilan muomala qilish mahoratini va emotsiyani nazorat qilishni talab qiladi, deydi tadqiqotchi.

Sotsiolog Xolid Al-Dosning aytishicha, qaynonalar ko'pincha kelinlarining hayotida hukmronlik qilishni xohlashadi, ajralishlarning 40 foizini ijtimoiy va oilaviy omillar tashkil qiladi.

Oila maslahatchisi Abdulkarim Al-Qarning aytishicha, jami ajralishlarning 3 foizi qaynona hukmronligi bilan bog'liq.

Advokat Ahmad Al-Jitaylining aytishicha, sudlar qaynona rashki bilan bog'liq ko'plab ajralishlarni ko'rmoqda, ayniqsa ona o'g'lining oilasi bilan yashasa.

Arablar o'z qiz farzandlariga avloddan avlodga o'tib keladigan qoidalar, o'g'ilar asosida tarbiyalashadi. Ular uydagi tinchlik kalitining qadimiy oltin qoidalarini ko'rsatib o'tishadi:

✓ boshqalar sizga nima qilishlarini xohlasangiz, ularga ham shunday qiling.

✓ Kelinlar va qaynonalar bir-birlarini ruhan va amalda hurmat qilishlari kerak.

✓ Kelinlar o'z onalariga qanday munosabtda bo'lishsa qaynonalariga ham hurmat va g'amxo'rlik bilan munosabatda bo'lishlari kerak. Qaynona ham qiziga qanday munosabatda bo'lsa o'g'illarining xotinigam, ham shunday munosabatda bo'lishi lozim.

✓ Ikkala tomon ham qizg'in daqiqalarda o'zini tutishi va g'azabini jilovlashi kerak.

✓ Ular sabrli, vazmin va kechirimli bo'lishlari kerak.

✓ Ular hech qachon odamlar oldida bir-birlarini kamsitmasliklari yoki fosh qilmasliklari kerak, tuhmat va g'iybat uylarni buzadi.

✓ Ikkalasi ham bir-birlarining haqlari haqida Alloh taolodan qo'rqishlari kerak.

✓ Ular bir-birlari uchun ibodat qilishlari kerak.

Qaynona va kelin mana shu Madaniy marvaridlarga amal qilib, shu tamoyillar asosida yashashni qat'iy niyat qilsalar, ular dunyo va oxiratda muvaffaqiyatga erishadilar va rohatini oladilar deb ta'kidlashadi.

Quvaytdagi oilalar odatda bir-biriga yaqin. Oila bilan o'tkaziladigan vaqt kundalik hayotning asosiy qismidir. An'anaviy Quvayt oilalari bir vaqtlar katta bo'lgan, ammo bugungi kunda ko'pchilik oilalarda ikkita bola bor. Yosh quvaytliklar odatda turmush qurishdan oldin ota-onalari bilan yashaydilar. Nikohdan keyin ham ota-onalar ko'p yillar davomida farzandlarini qo'llab-quvvatlaydilar. Keksa ota-onalar va bobo-buvilar odatda farzandlari tomonidan g'amxo'rlik qilishadi.

Quvayt oilalari patriarxaldir, ammo qarorlarni er va xotin qabul qiladi. Hozirda quvaytlik ayollar uydan tashqarida ishlaydi. Biroq, ular hali ham bolalarni tarbiyalash va uy ishlariga mas'uldirlar.

Quvayt 2021-yilda nikoh va ajralishlar bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichga ega bo'ldi. Nikoh ko'rsatkichi 28,9 foizga o'sdi, ajralishlar soni shunga mos ravishda 13,7 foizga o'sdi, bu oxirgi besh yildagi eng yuqori ko'rsatkichdir.

XULOSA

Tahliliy tahlillardan ko'rinib turibdiki, katta oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlar, ya'ni kelin-kelin o'rtasidagi munosabatlar haligacha olimlar tomonidan juda kam o'rganilgan. Shu bilan birga, ushbu masala bo'yicha adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, qaynona-kelinlar o'rtasidagi munosabatlarning psixologik jihatlarini chuqurroq o'rganish lozimdir. O'rganish asosida belgilangan vazifalarni to'liq bajarish, shuningdek, qaynona-kelinlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish bo'yicha kelgusidagi oilarda yuzaga keladigan qaynona-kelin ziddiyatlarini oldini olishga imkonini berdi.

REFERENCES

1. Зоткина Е.А. Замуж... за свекровь? // Виноград. Журнал для родителей. – 2013 - № 2 (52). С. 32-37
2. <https://gdemoideti.ru/blog/ru/otnosheniya-so-svekrovyyu>
3. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inijoss/issue/70601/1069617>
4. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiletisim/issue/42719/459590>
5. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/opus/issue/46281/595849>
6. <https://www.jpost.com/israel-news/why-are-divorce-rates-rising-among-israeli-arab-couples-bgu-study-672952>
7. <https://www.arabnews.com/node/992636/saudi-arabia>
8. <https://www.dawateislami.net/magazine/en/islami-behnu-ka-mahnama-faizan-e-madina/in-laws-relationships>
9. <https://www.kuwaitmoments.com/almost-1000-divorce-cases-filed-in-kuwait-in-january-and-february-2023-580708.html>